

**Şüpheli
Alacaklar
(Karşılık
Ayrılması,
Muhasebe
Kayıtları)**

Hazırlayan
Erkan MACİT
Vergi Denetmen Yardımcısı

I. GİRİŞ

Ticari ve zirai kazançta elde etme tahakkuk esasına bağlanmıştır. Tahakkuk esasında, hasılat veya giderin mahiyet ve tutar itibarıyla kesinleşmesi yeterli olup; ödemenin veya tahsilatın yapılıp yapılmamasının önemi bulunmamaktadır. Bir hasılatın matrah arttırıcı bir unsur olarak dikkate alınabilmesi için alacak olarak tahakkuk etmesi, bir giderin de matrah azaltıcı bir unsur olarak dikkate alınabilmesi için borç olarak tahakkuk etmesi yeterli bulunmaktadır. (Tahakkuk: Gelirin veya giderin mahiyet ve tutar olarak kesinleşmesidir.) Ticari ve zirai kazançta tahakkuk esasının sonucu olarak; işletme bünyesinde satılan mal ve hizmet bedelleri, henüz tahsil edilmeden hasılatla intikal ettirilmekte ve matrahın oluşumunu olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle, mal ve hizmet satış bedellerinin, tahsil edilme ihtimalinin kesin olarak kaybolduğu veya şüpheli hale geldiği anda zarar yazılması esası getirilmiştir.

Yani, tahsili şüpheli hale gelen bir gelir veya hasılat unsuru tahsil edilemediği zaman ekonomik ve hukuki tasarruftan söz edilemez. İşte tahakkuk edip hasılat yazıldığı halde ilgili şartlar tamamlanmış olmak kaydıyla, tahsil edilemeyen alacaklar

karşılık ayrılmak suretiyle gider yazılmakta ve ekonomik ve hukuki tasarrufa konu olmayan gelirin vergi yükü nötr hale getirilmektedir.

Nasılki işletmenin aktifine kayıtlı maddi kıymetlerin çeşitli nedenlerle zayi olması, değer kaybetmesi durumunda bunlar için özel bir gider yazma yöntemi belirlenmişse, işletmenin aktifinde yeralan alacakların tahsil edilmesinin şüpheli hale gelmesi durumunda da karşılık ayırarak gider yazılabilmesi esası getirilmiştir.

II- KONUNUN MEVZUATIMIZDAKİ YERİ

Şüpheli Ticari Alacaklar; 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun Değerleme (3. kitap) kitabının üçüncü kısmın da yer alan "Alacaklarda ve Sermayede Amortisman" başlığı altındaki 323'üncü maddesinde tanımlanmış olup, yine aynı kanunun geçici 24. maddesi, 143 ve 284 seri nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, 217 sayılı Gelir Vergisi Genel Tebliği ve 1 no'lu Muhasebe Uygulamaları Genel Tebliğinde de uygulamaya yönelik açıklamalar yapılmıştır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesi aşağıdaki şekilde düzenlemiştir.

"Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

1- Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;

2- Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava veya icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar;

Şüpheli alacaklar sayılır.

Yukarıda yazılı şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir.

Bu karşılığın hangi alacaklara ait olduğu karşılık hesabında gösterilir. Teminatlı alacaklarda bu karşılık teminattan geri kalan miktara inhisar eder.

Şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kâr zarar hesabına intikal ettirilir"

III- ŞÜPHELİ ALACAKLAR İÇİN KARŞILIK AYIRMANIN ŞARTLARI

Bir alacağın şüpheli hale gelmesi durumunda karşılık ayrılması ihtiyaridir.

Gerekli şartları taşımasına rağmen karşılık ayrılmaması herhangi bir eleş-

tiriyi gerektirmez. Ancak karşılık ayrılmışsa, karşılık ayrılan alacakla ilgili aşağıdaki şartların oluşması gerekir.

1- Alacağın Ticari ve Zirai Kazancın Elde Edilmesi ve Idame Ettirilmesiyle İlgili Olması Gerekmetedir

Alacaklar için karşılık ayrılabilmesi için alacağın öncelikle ticari ve zirai faaliyetten doğan ve hasılat hesaplarına intikal ettirilen bir alacak niteliği taşıması gerekir.

VUK'un 323. maddesinin "Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla" ifadesinden; mal veya hizmet satışı sonucu ortaya çıkan ve cari dönemde hasılat kaydedilen alacakları anlamak gerekir. (Bu görüş 284 seri no'lu VUK Genel Tebliğinde; "alacağın ilgili yıl kayıtlarına bir gelir unsuru olarak girmiş, bir başka ifadeyle hasılat kaydedilmiş ve katma değer vergisi beyannamelerinde beyan edilmiş olması" şeklinde ifade edilmiştir.)

Dolayısıyla ticari veya zirai kazancın elde edilmesi veya devam etmesiyle ilişkili olmaksızın teşebbüs sahibinin özel alacakları için karşılık ayırması söz konusu olmayacaktır.

Bu bağlamda, alacağın mahiyetinin gerçek olması gerekmektedir. Gerçek mahiyet taşımayan ancak çeşitli nedenlerle fiktif olarak doğan alacaklar için de karşılık ayrılmayacaktır.

Örneğin hatır senetlerinden doğan alacakların ödenmemesi halinde bu alacaklar için karşılık ayrılması mümkün değildir.

2-a) Alacağın Dava veya İcra Safhasında Olması

Mahkemeye dava açmak için veya icraya takip için dilekçe verilmiş olması, alacağın dava veya icra safhasında olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, alacağın dava veya icra safhasında ciddi bir şekilde takip edilmesi gerekmektedir. Nitekim Danıştaya yansıyan bir uyuşmazlıkta Danıştay; "icra takibinin ciddi olarak takip edilmemesi nedeniyle, dosyası takipten düşen alacağın şüpheli alacak kabul edilmeyeceği" yönünde karar vermiştir. (Vergi Dünyası Dergisi yıl 20, sayı; 234, sh; 122)

b) Yapılan Protestoya veya Yazı ile Bir Defadan Fazla İstenilmesine Rağmen Borçlu Tarafından Ödenmemiş Bulunan Dava ve İcra Takibine Değmeyecek Küçük Alacak Olması

Yapılan protestoya veya yazı ile birden fazla istenilmesine rağmen borçlu

tarafından ödenmemiş bulunan dava veya icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar için karşılık ayrılabilir.

Ancak hangi tutardaki alacağın dava veya icra takibine değmeyecek derecede küçük alacak olduğunu belirlemek için objektif bir ölçü bulunmamaktadır. Dolayısıyla her olayın kendi içinde değerlendirilmesi gerekir. Örneğin dava ve icra takibi için yüklenilecek giderler, alacak tutarını aşyorsa alacağın küçük olduğu kabul edilebilir.

3- Alacağın Teminatlı Olmaması Gerekir

Kanun hükmünde de açıkça yer aldığı üzere, şüpheli alacaklarda söz konusu alacak teminatlı ise, teminattan geri kalan kısım için karşılık ayrılabilir.

Teminata bağlanmış alacaklarda alacağın şüpheli hale gelmesi söz konusu değildir. Alacak kısmen teminatlı ise teminat dışı kalan kısım için karşılık ayrılabilir.

Ayrıca alacağın ne kadarının teminatlı, ne kadarının teminatsız olduğu kesin bir şekilde bilinmiyorsa bu alacak için karşılık ayrılmayacağı Danıştay kararlarında belirtilmiştir.

Kefaletle bağlı alacaklar da teminatlı alacak olarak değerlendirilir. Ancak kefil hakkında da takibata geçilmesine rağmen (icra veya dava) alacağın tahsili kesin değilse karşılık ayrılabilir.

Adi ortaklığın borçlarından, borç doğuran işlemin ortaklık adına yapıldığının bilinmesi şartıyla ortaklar şahsen ve müteselsilen sorumludurlar. Dolayısıyla adi ortaklıktan olan alacak dolayısıyla karşılık ayrılabilmesi için ortaklardan herbiri adına takibat yapılması gerekir.

4- Mükellefin Bilanço Esasına Göre Defter Tutması Gerekir

VUK, şüpheli alacaklar için karşılık ayırma hakkını bilanço esasına göre defter tutan mükelleflere tanımıştır. İşletme hesabı esasında defter tutan mükellefler bu haktan yararlanamamaktadırlar. Çünkü bu mükellefler alacaklarının envanterini yapamadıklarından ayrılan şüpheli alacaklardan sonraki dönemde tahsilat yapıp yapılmadığının kontrolü mümkün olmamaktadır. Ayrıca 323. maddede şüpheli alacaklar için pasifte karşılık ayrılabilmesi belirtilmektedir. Oysa işletme hesabı esasında aktif pasif karakterler yerine gelir gider karakterleri bulunmaktadır. Dolayısıyla işletme hesabı esasında bunun takibi mümkün değildir.

Şüpheli hale gelen alacaklar ilerde ya tahsil edilir ya da tahsili imkansız hale gelir. Tahsil edildikleri takdirde kâr yazılmaları, aksi takdirde değersiz alacak haline dönüşerek zararda bırakılmaları gerekmektedir. Bu nedenle şüpheli hale gelen alacakların izlenmesi gerekmekte, karşılık ayrılmadan gider kaydedilmeleri mümkün bulunmamaktadır.

5- Alacak, Değerleme Gününde Şüpheli Hale Bulunmalıdır

Alacağın dönem sonundaki durumu, karşılık ayırmada esastır. Dönem içinde şüpheli hale gelen ancak, vade uzatımı, taksitlendirme vb. nedenlerle bir ödeme planına bağlanan alacaklar için karşılık ayrılmaz. Çünkü bu durumda olan alacağın tahsili imkansız veya şüpheli hale gelmemiştir.

Ancak geçici vergiye esas kazanç tespit edilirken ticari veya mesleki kazancın belirlenmesindeki esaslar dikkate alınır. Şüpheli hale gelen alacaklar için değerlendirme günü itibarıyla karşılık ayırma şartlarının bulunup bulunmadığına bakılarak, şartların gerçekleşmesi halinde karşılık ayrılabilir. Şüpheli hale gelen alacağın, içinde bulunduğu hesap dönemini aşmamak üzere geçici vergi dönemlerinden herhangi birinde karşılık ayırmak mümkündür. (217 sayılı GVK.G.T.)

6- Şüpheli Hale Gelen Alacak İçin Karşılık, Şüpheli Hale Geldiği Hesap Döneminde Ayrılır

Şüpheli alacaklar, ancak şüpheli hale geldikleri hesap döneminde karşılık yoluyla gider kaydedilebilir. Bir alacak, şüpheli hale geldiği dönemde karşılık ayrılarak gider kaydedilmemişse, izleyen hesap dönemlerinde gider kaydedilemez.

Alacağın şüpheli hale geldiği dönemden sonraki dönemlerde de karşılık ayrılabilen kabulü, karşılık ayrılacak hesap döneminin mükelleflerin tercihine bırakılması anlamına gelecektir. Vergi kanunları ise; dönem kazancını etkileyebilecek bu tür uygulamaları mükelleflerin tercihlerine bırakmamıştır. Bu nedenle VUK'nun 323 maddesinde yer alan "şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir" hükmünü karşılığın, alacağın şüpheli hale geldiği dönemde ayrılması gerektiği şeklinde anlamak gerekir.

Unutulmamalıdır ki, şüpheli alacaklar için karşılık ayırmak mükellefin isteğine (ihtiyarilik) bağlıdır. Karşılık ayırmamak suretiyle mükellef, alacağın şüpheli hale geldiği dönemin değerlendirme gününde yaptığı değerlemede kar-

şılık ayırmak yerine bu alacağı hasılat kaydedip vergilendirmeyi tercih etmiştir. Karşılık ayırıp ayırmama hususundaki tercihini bu yolda kullanmış olup bu hak artık tüketilmiştir. Dolayısıyla izleyen hesap dönemlerinde geçmiş hesap döneminde şüpheli hale gelen alacak için karşılık ayrılamaz.

IV-ŞÜPHELİ ALACAK VE KARŞILIK AYIRIMINDA ÖZELLİK TAŞIYAN DURUMLAR

Şüpheli alacaklar için karşılık ayrılması uygulamasında bazı alacaklar için karşılık ayrılıp ayrılmayacağı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bunun yanında bazı alacaklar için özel durumlar da ortaya çıkabilmektedir.

1- Kamu Kuruluşlarından Olan Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması

Kamu kurum ve kuruluşlarından olan alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılıp, ayrılmayacağı konusu tartışmalı bir konudur.

Birinci görüş; "kamu kurum ve kuruluşlarından olan alacakların zaten devlet güvencesinde olduğu, devletin bu borcu nasıl olsa bir gün ödeyeceği - dolayısıyla bu alacakların teminatlı alacak sayılabileceği ve karşılık ayrılmasının mümkün olmadığını" savunmaktadır.

İkinci görüş ise; VUK'nun 323'üncü maddesinde, kişiler değil alacakların niteliği sayıldığı, bu niteliği taşıyan alacağın kimden olursa olsun ilgili prosedüre tabi olduğu, ayrıca alacağın kamu kurumlarından olmasıyla, üçüncü kişilerden olan alacaklar arasında vergisel yönden bir fark olmadığı yönündedir. Dolayısıyla kamuya yapılan işler nedeniyle alacaklıların sayısal çoğunluğu düşünüldüğünde bu alacaklar için karşılık ayrılmaması haksızlığa neden olabilecektir.

Ancak Maliye İdaresinin görüşü ayrılamayacağı yönünde ağır basmaktadır. Bu gibi durumlarla karşılaşan mükelleflerin mağdur olmamaları için mükteza istemeleri ve bu yönde hareket etmeleri isabetli olacaktır.

2- Hatır Senetlerinde Şüpheli Alacak Uygulaması

Bilindiği üzere hatır senetleri gerçek bir borç ve alacak ilişkisinin sonucunda düzenlenmemektedir.

Yani, işletmenin ticari ve zirai kazancının elde edilmesi için yapılan bir mal satışı veya hizmet ifası sonucunda doğmamıştır. Bu senetler, ya hatır alacaklısının nakit para ihtiyacını karşılamak ya da hatır alacaklısının mali durumunu ve ticari itibarını yükseltmek için kullanılmaktadır. Bu nedenle gerçek

anlamda bir ticari ilişkiye dayanmayan ve gelir sağlamayı hedef tutmayan hatır senetleri için şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılamaz.

3- Aciz Vesikasına Bağlanan Alacaklarda Şüpheli Ticari Alacak Uygulaması

İflas masasından alacağın kısmen veya tamamen tahsil edilememesi ve müflisin borçlarını ödeyebilecek mal varlığının bulunmadığını ifade eden mahkeme kararı olan "Aciz vesikasına" dayanılarak alacağın değersiz alacak olarak değerlendirilmesi hususunda Danıştay 3 ncü Dairesinin kararı bulunmaktadır. (15.5.1996 gün ve E.1995/354, K: 1996/1775 sayılı kararı)

Ancak aciz vesikasına bağlanan alacağın, borçlu mal edindiğinde tahsil edilebileceği gerekçesiyle değersiz alacak olarak kabul edilmeyeceğine dayısıyla şüpheli ticari alacak sayılarak karşılık ayrılması gerektiği yönünde yargı organları kararları (Dnş. 4. dairesinin 10.1.1984 gün ve E.1985/826 K: 1984/98 sy.kar) ve Maliye Bakanlığınca verilmiş müktezalar da bulunmaktadır.

4- Verilen Avanslarda Şüpheli Alacak Uygulaması

Avanslar, gelecekte yapılacak olan mal ve hizmet teslimleri karşılığında peşin alınan veya verilen değerleri ifade etmektedir. Verilen avanslar bir mal satışı ve hizmet ifası sonucu tahakkuk edip netice hesaplarına intikal ettirilmediğinden şüpheli alacak karşılığı ayrılamaz. Yani verilen avanslar, veren için (alacaklı) hasılat dayısıyla kazanç niteliği taşımadığından şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılmaz. (Bu görüşü savunanların temel gerekçesi 284 Seri No'lu VUK GT'dir.)

Ancak tersini savunanlar da vardır. Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi veya idame ettirilmesi amacıyla verilen ve (amacın gerçekleşmemesi üzerine) yasal takibata başlanılan ticari alacaklar için karşılık ayrılabilceğini savunmaktadırlar. Ayrıca 284 seri nolu G.T' 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinden sonra çıkarıldığı ve deprem nedeniyle kayıtların tevsikinin zorlaştığı bir dönemde yapılacak işlemleri kapsadığını dayısıyla bu yorumun tüm ticari alacaklarda uygulanmasının VUK'nun 323.maddesinin kapsamını daraltacağını söylemektedirler. Dayısıyla geniş anlamda ticari ve zirai kazancın elde edilmesi veya idame ettirilmesi amacıyla verilen avanslar için karşılık ayırmak mümkündür. (AKYOL, Mehmet Emin - KÜÇÜK, Muzaffer Tek Düzen Hesap Planı ve Mali Tablolar, Yaklaşım Yayınları, Ağustos 2001 1. Cilt. 306, 307, sh.8)

5- Hesaplanan KDV'den Kaynaklanan Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması

Bir mal veya hizmet satışından dolayı satıcı, alıcıdan hem mal veya hizmet bedeli hem de hasılat katma değer vergisi için alacaklı hale gelmektedir. Bu alacak şüpheli hale gelirse karşılık, KDV dahil tutar üzerinden mi yoksa hariç tutar üzerinden mi ayrılacaktır? Burda da iki görüş bulunmaktadır.

Birinci görüş; "Bir alacağı şüpheli ticari alacak kabul ederek karşılık ayırmak için sözkonusu alacağın ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması gerekir. Daha önce hasılat yazılmayan bir alacak, ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesiyle doğrudan ilgili değildir. Hesaplanan KDV işletmenin hasılatlarında yer almaz, indirim mekanizması yoluyla nihai tüketiciye yansıtılır. Ayrıca Katma Değer Vergisine karşılık ayrılması KDV Kanunu'nun 58'inci maddesi hükmüne de aykırıdır. Buna göre, katma değer vergisi gelir ve kurumlar vergisi matrahlarının tespitinde gider olarak indirilemez. Bu nedenle hesaplanan KDV tutarı, şüpheli hale gelen mal veya hizmet bedeline ait alacak tutarıyla birlikte karşılık ayırmak suretiyle zarar yazıldığında, uygulama kanun hükmüne aykırı olacaktır." şeklindedir.

Tersi görüş; "Bir mal veya hizmet satışında mükellef kendi iradesiyle katma değer vergisi hesaplayıp hesaplamamak arasında bir seçim yapma şansına sahip değildir. KDV hesaplaması bir yasal zorunluluktur. Bu zorunluluk nedeniyle hesaplanan Katma Değer Vergisi beyan edilmekte ve gerekirse ödenmek durumundadır. Dolayısıyla işlem ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Çünkü ticari kazanç elde etmek üzere mal veya hizmet satan kişi zorunlu olarak tahsil etmese de KDV hesaplamak zorundadır. Hesaplanan bu tutar mal veya hizmet bedeliyle birlikte kümülatif olarak "alıcılar" hesabına yazılmaktadır. Dolayısıyla hesaplanan KDV'de normal mal bedeli gibi işleme tabi olmak durumundadır.

Ayrıca VUK'nun ilgili hükmü 1950'lerden beri yürürlüktedir. Oysa KDV Kanunu 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. Alacağın şüpheli hale gelmesi durumunda Hesaplanan KDV de dahil toplam tutar için karşılık ayrılabilir." şeklindedir.

6- Haciz İşlemi Uygulanan Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması

Borçlunun borcunu vadesinde ödememesi üzerine mallarına haciz konulması, alacağın teminata bağlandığı anlamına gelmektedir. Bu nedenle haciz işlemi uygulanan alacaklar için karşılık ayrılmamaktadır. Ancak bu konuda da Danıştayın farklı tarihlerde almış olduğu farklı kararlar mevcuttur.

Örneğin, Danıştay 4. Dairesinin 17.01.1994 tarih ve E.1983, 1679, K. 1984/204 sayılı kararında "Haciz yoluyla teminat altına alınmış alacaklar için karşılık ayrılmayacaktır" denmiştir.

Yine aynı Daire, 09.03.2000 tarih ve E.1998/3101; K: 2000/1017 sayılı kararında "Davacının'dan alacağının adli icra aşamasında borçlunun mallarına haciz tatbiki suretiyle teminata bağlanmış olması bu alacağın şüpheli alacak vasfını değiştirmeyi, alacağın icra kanalı ile takibine geçilmiş olmasının alacağı şüpheli alacak kılacağı" yönünde karar vermiştir.

7- İflasta Şüpheli Alacak Uygulaması

Külli bir icra yolu olan iflasta, alacaklıların biri tarafından yapılan iflas takibinin ve açılan iflas davasının neticesinden bütün alacaklıların faydalanması sözkonusu olduğu ve iflas açıldıktan sonra durum bütün alacaklılara ve alacaklara sari ve şamil bir durum olduğundan, iflasına karar verilmiş bir borçludan olan alacağın şüpheli sayılması için ayrıca dava ve icra takibine gerek bulunmamaktadır. İflas Kararı üzerine alacak şüpheli hale gelmiş sayılmak gerekir.

8- Konkordato Halinde Şüpheli Alacak Uygulaması

Konkordato, elinde olmayan nedenlerle zor duruma düşen borçlunun, borcunu ödeme konusunda alacaklıları ile yaptığı bir anlaşmadır. Konkordato yoluyla borçluya borcunu ödemesi için bir kolaylık sağlanmakta, alacaklı tarafın alacağı da güvenceye alınmaktadır. Bununla birlikte konkordato, borçlunun borcun tamamını belli vadelerde ödemeyi kabul etmesi şeklinde olabileceği gibi, alacaklının borcun bir kısmından vazgeçmesi şeklinde de olabilmektedir. Birinci halde borç yeni vadelerle ödeneceğinden tahsilatın şüpheli duruma gelmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla bu alacaklara karşılık ayrılamaz ikinci halde ise, konkordato yoluyla alınmasından vazgeçilen alacaklar, alacaklı yönünden değersiz alacak sayılırlar (VUK. 322) ve dönem zararıyla ilişkilendirilirler.

9- Holdinglerin bağlı işletmelerinden alacaklarında Şüpheli Alacak Uygulaması

Holding şirketleri bağlı işletmeleriyle karşılıklı olarak mal ve hizmet satışı şeklinde veya diğer şekillerde ticari ilişkiler içinde bulunabilmekte ve bunun sonucunda holding şirket, bağlı işletmeler arasında borç alacak ilişkisi doğmaktadır.

Bu nedenlerle holdinglerin üçüncü şahıs ve işletmelerinden olan alacakları ile bağlı işletmelerinden olan alacakları arasında fark bulunmamaktadır. Bu alacaklar hukuken aynı statüde kabul edilmektedir ve şartların oluşması durumunda şüpheli alacak karşılığı ayrılabilir.

10. Kollektif Şirketlerden Olan Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması

Bilindiği gibi, kollektif şirketler sermaye şirketi değil şahıs şirketleridir. Kollektif şirket ortakları da, şirketin borçlarından ve taahhütlerinden dolayı, kamuya ve üçüncü şahıslara müteselsilen ve bütün şahsi mal varlıklarıyla sorumludurlar. Bu nedenlerle kollektif şirketlerden alacaklarda şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi için, kollektif şirket ve ortakları hakkında takibata geçilmesi ve bu takibatların sonuçsuz kalması gerekmektedir.

11. Yabancı Para Cinsinden Olan Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması

Yabancı para cinsinden olan alacaklar için de kanunda öngörülen takibat süreci işletilmek şartı ile karşılık ayrılabilir. Öte yandan, yabancı para cinsinden olan alacakların şüpheli hale gelmesi durumunda değerlendirme gün itibariyle oluşan kur farklarında dikkate alınarak karşılık ayrılmalıdır.

Burada özellik arzeden bir durum, döviz cinsinden alacağın yurt dışından olması halinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda 32 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Karara ilişkin 91-32/5 sayılı tebliğin 22. mad. V-I maddesinde; yurt dışından olan alacakların şüpheli hale gelmeleri için dava açılmış olması yanında bunun ispatı için ilgili belgenin dış temsilciliklerimize onaylatılması veya, Lahey Devletler Özel Hukuku Konferansı çerçevesinde hazırlanan Yabancı Resmi Belgelerin Tastik Mecburiyetinin Kaldırılması Sözleşmesi hükümlerine göre onaylanmış olması gerekmektedir.

Son olarak bu konuyla ilgili VUK'nun Geçici 24. maddesinden de bahsetmek gerekir.

4503 sayılı Kanunla VUK'na eklenen ve 31.12.1999 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 29.01.2000 tarihinde yürürlüğe giren Geçici 24 üncü madde ile 17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde meydana gelen deprem felaketine maruz kalan yörelerde, gelir veya kurumlar vergisi mükellefiyet kaydı bulunan mükelleflerin; alacaklarının deprem tarihlerinde önce doğduğunun VUK'nda belirtilen belgelerle belgelemeleri,

Borçlunun mal varlığının en az 1/3'ünü kaybettiğine dair mahkeme kararı almış olması durumunda bu alacaklar için karşılık ayrılabilir.

V- Konuyla İlgili Muhasebe Kayıtları

1- X Ltd. Şti. Y. A.Ş.'den olan 800 milyarlık senetli alacağını vadesinde tahsil edemediğinden 10.10.2001 tarihinde dava açmış ve alacağın tamamı üzerinden karşılık ayırmıştır. Ancak alacak 02.02.2002'de tahsil edilmiştir.

Alacağın şüpheli duruma düşmesinde yapılacak kayıt;

	10.10.2001		
128. Şüp. Tic. Al.	800		
121 Alacak Sent.			800

Dönem sonunda yapılacak kayıt;

	31.12.2001		
654 Karşılık Giderleri	800		
129. Şüp.Tic.Al.Kar. (karşılık ayrılması)			800
	31.12.2001		
690 Dön. Karı/Zararı	800		
654 Karşılık giderleri			800

Karşılık Ayrılan Alacağın 02.02.2002'de tahsili durumunda;

	02.02.2001		
100 Kasa	800		
128. Şüp. Tic. Al. (Şüpheli Alacağın tahsili)			800
	02.02.2001		
129 Şüp. Tic. Al.Kar.	800		
671. Ön.Dön.Gel.ve Kar.			800
	31.12.2001		
671.Ön. Dön. Gel. ve Kar.	800		
690 Dön. K/Z			800
(Tahsil edilen alacağa ilişkin karşılığın dönem sonu kaydı)			

2- Aynı alacağın (karşılık ayrılan) tahsilinin imkansız olduğu 05.10.2002'de kesinleşmiştir.

	05.10.2002		
129 Şüp. Tic. Al. Kar.	800		
128 Şüp. Tic. Al.			800

Yani alacağın değersiz alacak durumuna gelmesi durumunda daha ön-

ceden karşılık ayırarak gider yazıldığından sonuç hesaplarını etkileyerek bir durum söz konusu değildir. Yukarıda yapılan kayıtla açık hesaplar kapatılır.

3- Yine aynı alacağın yarısının (400) tahsil edilmesi diğer yarısında tahsili imkansız hale gelmesi durumunda yapılacak kayıt.

100 Kasa	/	400	
128 Şüp. Tic. Al.			400
129 Şüp. Tic. Al. Kar.	/	400	
644 Konusu Kal. Kar.			400
129 Şüp. Tic. Al. Kar.	/	400	
128 Şüp. Tic. Al.			400
644 Konusu K.K.	/	400	
690 Dön. K/Z			400

4- Akyüz fidan Tic. Ltd. Şti. Seher A.Ş.'den olan 10.000 Dolarlık alacağını tahsil edemediğinden 05.05.2000 tarihinde dava açmıştır. (Dolar 1.200.000) ve alacağın tamamı için karşılık ayrılmıştır. 31.12.2000 de dolar 1.300.000 TL) Alacağın tamamı 15.06.2001 de tahsil edilmiştir. (dolar 1.500.000 TL) Alacağın tahakkuk tarihinde ise dolar 1.000.000 TL)

Alacak tahakkuk ettiğinde;

120 Alıcılar	/	10.000.000.000	
600 Yurt içi satışlar			10.000.000.000
(10.000 x 1.000.000 = 10.000.000.000)			
05.05.2002			
128 Şüp. Tic. Alacaklar	/	12.000.000.000	
120 Alıcılar			10.000.000.000
646 Kambiyo karları			2.000.000.000
(1.200.000 x 10.000) 12.000.000.000 - 10.000.000.000 = 2.000.000.000			
(kur farkının hesabı ve değerlemesi)			
31.06.2002			
654 Karşılık giderleri	/	12 milyar	
129. Şüp. Tic. Al. Kar.			12 milyar
(Şüp. Ha.gel.Al.Karşılık ayrılması)			
31.12.2002			
128 Şüp.Tic.Al.	/	1.000.000.000	
646 Kambiyo Karları			1.000.000.000
(1.300.000 x 10.000) = 13 milyar - 12 milyar = 1 milyar			
(dönem sonunda şüpheli alacağın değerlemesi)			

	31.12.2002	
654 Karşılık gid.	1.000.000.000	
129 Şüp. Tic. Al. Karş.		1.000.000.000
	31.12.2002	
690 Dön. K/Z	13.000.000.000	
654 Kar. gid.		13.000.000.000
	15.06.2001	
100 Kasa	15.000.000.000	
129 Şüp. Tic. Al. Kar.	13.000.000.000	
128 Şüp. Tic. Al.		13.000.000.000
671 Ön. dön. gel. kar.		13.000.000.000
646 Kambiyo karları		2.000.000.000
	31.12.2001	
646 Kambiyo Kârları	2.000.000.000	
671 Ön. Dön. Gel.Kar.	13.000.000.000	
690 Dön K/Z		15.000.000.000
(dönem sonu kaydı;)		
	/	

aynı alacağın 15.06.2001'de tahsilinin imkansız olduğu kesinleşirse yapılacak kayıt;

	15.06.2001	
129. Şüp. Tic. Al. Kar.	13 milyar	
128 Şüp. T. Al.		13 milyar
	/	

VI- SONUÇ

Yukarıda yaptığımız çalışmada alacağın şüpheli hale gelmesi ve karşılık ayrılmasında aranan şartlar ile özellik arz eden, uygulamada farklı yorumlanan durumları açıklamaya çalıştık.

Ticari veya zirai kazancın elde edilmesiyle ilgili olarak tahakkuk ettirilerek hasılat hesaplarına yansıtılan alacakların, tahsilinin şüpheli hale gelmesi durumunda mükellefi uğrayacağı kayıptan bir noktada koruyan şüpheli ticari alacak karşılığı uygulaması, 213 sy. VUK'nun Alacaklarda Amortisman başlığı altında düzenlenmiştir.

Kısaca, ticari işlemler çerçevesinde doğan ve gelir yazılmış olan alacaklardan tahsili şüpheli hale gelenler, karşılık ayırmak yoluyla cari yılda gider kaydedilir. Hasılat kaydı, yapılacak gider kaydı ile nötralize edilerek dönem kârının realize edilmesi sağlanır.

Uygulamada yorum farklılıklarından kaynaklanan ihtilaflar vardır. Özellikle

"ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesiyle ilgili olmak" ifadesini idarenin dar anlamda yorumlaması, bazı yazarların ise ekonomik ve fonksiyonel yorumlaması uygulayıcıların kafasını karıştırmaktadır. Ayrıca aynı içerikli ihtilaflı konularda hem yargı organları (yargı kararlarında) hem de idare (muktezalarda) farklı kararlar verebilmektedir.

Bu itilaflı konuları genişletmekte mümkündür. Bu karışıklığın kısa bir sürede idare tarafından yapılacak bir düzenlemeyle giderilmesi gerektiği düşünülmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AYAZ, Garip (2001) Şüpheli Alacaklar Vergi Dünyası, Aralık.
- DOĞAN, Zeki (2001) Mükelleflere Vergi Avantajı Sağlayacak Bir Yöntem, Vergi Dünyası, Şubat.
- GÜNDOĞDU, Burhan (2002) Döviz Cinsinden Şüpheli Alacaklar İçin Karşılık Ayrılması Vergi Dünyası, Şubat.
- KÜÇÜK, Muzaffer; AKYOL, M. Emin (2001), Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar. Yaklaşım Yayınları.
- KÜÇÜK, Muzaffer (2001), Avans Alacağı Şüpheli Alacak Uygulamasına Konu Olur mu, Vergi Dünyası Temmuz.
- ÖZBALCI, Yılmaz (1998) Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık.
- SEVİLENGÜL, Orhan (1997) Genel Muhasebe, Gazi Kitabevi.
- YALÇIN, Hasan (2000) Giderler, Kılavuz Yayınları
- 213 sy. VUK ve G.T. (VUK. 143, 284, GVK, 227)